

УДК 342(477)

*Анжеліка Романівна Крусян,
провідний науковий співробітник відділу
конституційного права та місцевого самоврядування
Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України,
доктор юридичних наук, професор
ORCID: 0000-0001-6437-2864*

ТЕНДЕНЦІЇ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Постановка проблеми. Конституціоналізм є найпрогресивнішою політико-правовою системою, яка змістовно та функціонально пристосована до ефективного розвитку України як демократичної, правової держави, повноправного члена міжнародної, зокрема європейської, спільноти, тому теоретично виправданим і практично необхідним є визначення основних тенденцій розвитку українського конституціоналізму в контексті глобалізаційних викликів сучасного світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика теорії та практики конституціоналізму в Україні досліджувалася такими вітчизняними ученими, як: А. Георгіца, С. Головатий, В. Кампо, М. Козюбра, О. Мироненко, М. Орзіх, А. Селіванов, І. Словська, О. Скрипнюк, П. Стецюк, В. Шаповал, Ю. Шемшученко та ін. Водночас слід відмітити, що за останні роки розвиток наукової парадигми конституціоналізму виявляється: в дослідженні проблематики конституціоналізму в контексті сучасних аспектів глобалізації конституційного права (М. Савчин) [1]; у доктринальній концептуалізації моделей конституціоналізму, зокрема таких, як американська, англійська та європейська (О. Бориславська) [2]; в обґрунтуванні наявності транснаціонального (глобального) конституціоналізму (В. Шамрай) [3]; у виокремленні різноманітних видів конституціоналізму за найбільш актуальними сферами розвитку сучасного суспільства – інформаційного конституціоналізму (М. Костицький, В. Бесчастний, Н. Кушакова-Костицька) [4], економічного конституціоналізму (М. Савчин, О. Олькіна, Н. Решетняк) [5, 6, 7], екологічного конституціоналізму (Г. Потапчук) [8] та ін. Безумовно, всі напрями дослідження конституціоналізму заслуговують на увагу та є проявом розвитку вітчизняної конституційно-правової науки та сучасної конституціоналістики. Водночас деякі з них є дискусійними та викликають заперечення, що теж є позитивним, адже створює поштовх для подальших наукових розвідок і доктринальних дискурсів.

Отже, уявляється безспірним і навіть аксіоматичним висновок про те, що теоретично обумовленими та практично необхідними є подальші наукові дослідження особливостей українського конституціоналізму в сучасних умовах, а також дослідження інноваційних тенденцій розвитку його науково-практичної парадигми в контексті глобалізаційних викликів сучасного світу.

Метою статті є визначення тенденцій розвитку системи сучасного українського конституціоналізму з урахуванням глобалізаційних процесів та розкриття їх змісту.

Основні результати дослідження. Конституціоналізм – це публічно-правова система конституційної організації сучасного суспільства на основі права, демократії та утвердження конституційно-правової свободи людини, змістом якої є конституція та конституційне законодавство, конституційні правовідносини, конституційна правосвідомість, конституційний правопорядок; функціонування цієї системи спрямоване на обмеження (самообмеження) публічної влади на користь громадянського суспільства, прав і свобод людини. Отже, це складна публічно-правова система, яка має свою структуру, зміст, функціональний механізм, а також принципи та мету [докладніше див.: 9]. При цьому система конституціоналізму має таку властивість, як сучасність, тобто науково-практична парадигма цього політико-правового явища має враховувати сучасний стан і тенденції розвитку суспільства та держави. Адже конституціоналізм є універсальним носієм теоретичної енергії сучасного конституційного права та прогресивним вектором сучасної консти-

туційної практики. Властивість «сучасності» українського конституціоналізму зумовлює актуальність дослідження тенденцій його розвитку в умовах глобалізації.

При цьому слід зазначити, що глобалізація та глобалізм належать до тих концептів, які, з одного боку, постійно застосовуються при характеристиці найбільш суттєвих процесів розвитку сучасного соціуму, зазвичай у контексті його загальної уніфікації та трансформації у різних соціальних сферах, а з другого – не мають свого єдиного, уніфікованого визначення, незважаючи на достатню кількість наукових розробок з цієї проблематики. Системний аналіз дефініцій глобалізації надає підстави резюмувати, що за своєю сутністю та основним змістом глобалізація – багатфакторне явище, яке має різносторонню соціальну природу та виявляється у синергетичному процесі (процесах) світової уніфікації в економічній, інформаційній, комунікативній, політичній, правовій, культурній та ін. сферах сучасної цивілізації.

Цей процес охоплює більшою чи меншою мірою всі країни світу. Так, Україна посідає 44-е місце (з індексом 73) у рейтингу країн світу за Індексом рівня глобалізації країн світу (KOF Globalization Index), який позиціонується як комбінований показник, що надає можливість оцінити ступінь інтеграції певної країни до світового простору за трьома основними критеріями – економічна, соціальна та політична глобалізація. Тобто Україна входить до топ 50 держав цього рейтингу. При цьому автори проєкту визначають глобалізацію як процес, який інтегрує національні економіки, культури, технології, управління та створює відповідні взаємовідносини, опосередковані через різноманітні потоки фінансів, капіталів, технологій, ідей тощо, включає людські потоки. Індекс містить параметри, що вимірюють економічні, соціальні, політичні аспекти глобалізації, які, своєю чергою, мають тенденцію змінюватися.

Враховуючи, що конституціоналізм є найбільш прогресивною системою, змістовно та функціонально пристосованою до ефективного розвитку України як демократичної, правової держави, повноправного члена світового (європейського) співтовариства, важливим для поступової інтеграції України до світового та, зокрема, європейського співтовариства є визначення тенденцій розвитку системи конституціоналізму з урахуванням вищезазначених глобалізаційних процесів.

Отже, у цьому контексті важливим є дослідження тенденції розвитку українського конституціоналізму, які кореспондують таким аспектам, як політична, економічна та соціальна глобалізація.

Так, політична глобалізація має широкую спрямованість і визначає таку тенденцію конституціоналізму, як політологізація та інтернаціоналізація. Передусім політологізація системи конституціоналізму виражається у впливі політичних способів і засобів на конституційно-правові відносини. Адже процеси організації та функціонування державної влади та конституційне державотворення у цілому виходять за межі конституційно-правової науки у сфері політичних взаємовідносин та політики. Цю тенденцію конституціоналізму не можна ігнорувати особливо в сучасних умовах, коли політика стала певною умовою забезпечення національної безпеки України та її супротиву російській агресії, а також умовою подальшого розвитку України в контексті її євроінтеграції. З політичним напрямом глобалізації детермінована тенденція інтернаціоналізації системи конституціоналізму, яка полягає насамперед у зближенні національного конституційного права з міжнародним публічним правом. Міжнародні правові документи, які отримали визнання світовим співтовариством, стають міжнародно-правовими стандартами та інтегруються у національні правові системи, сприяючи таким чином гармонізації національного права з міжнародним правом (конституційним підґрунтям цього процесу є ст. 9 Конституції України). Ця тенденція актуалізується у зв'язку з наданням Україні (у червні 2022 р.) статусу кандидата в Європейський Союз. Зокрема, надаючи Україні європейську перспективу, ЄС висунув певні умови: проведення в Україні низки важливих реформ, пов'язаних із правосуддям, медіа, антикорупцією, олігархами, національними меншинами, що мають відповідати європейським стандартам і принципам.

Економічній глобалізації кореспондує така тенденція сучасного українського конституціоналізму, як його економізація. Проблеми національної економічної системи та відповідного її правового регулювання настільки є важливими та водночас проблематичними, що це зумовило появу наукової концепції економічного конституціоналізму, яка «відображає реальний стан економічної свободи та баланс інтересів учасників відносин у конкретному типі суспільства, якому притаманна певна структура, інститути та правила, щодо яких склався консенсус і публічна влада демонструє політичну волю до їх демократичної легітимації на засадах верховенства права та справедливості» [10, с. 100].

У сучасній конституційно-правовій науці цей напрям дослідження конституціоналізму (економічного конституціоналізму) [5, 6, 7] кореспондує аспекту економічної глобалізації. Однак виокремлення як самостійного виду економічного конституціоналізму є дискусійним. Думається, що теоретично обґрунтованим є визначити тенденцію економізації конституціоналізму та відповідний напрям її наукового опрацювання як системного аналізу процесу формування і функціонування конституційної, соціально орієнтованої економічної організації сучасного суспільства та держави.

Не можна забувати, що квінтесенцією конституціоналізму є людина, її конституційно-правова свобода, на утвердження, забезпечення та захист якої спрямована вся система конституціоналізму та його механізми обмеження публічної влади. Слід враховувати, що в сучасних умовах глобалізації (політичної, економічної, культурно-правової) сфери свободи особи розширюються, зокрема, конституційно-правова свобода не обмежується конституційно закріпленими і гарантованими державою правами і свободами людини щодо забезпечення фізичної, політичної та духовно-культурної сфер, а включає й економічну свободу, яка є необхідною спільною ознакою і громадянського суспільства, і демократичної держави. Економічна свобода людини лежить у площині економічних суспільних відносин. При цьому економічну свободу здатна забезпечити лише така система економічних відносин, яка ґрунтується на принципі економічного різноманіття, що включає визнання різноманіття форм власності, свободу підприємницької діяльності та ефективну економічну систему держави. Звідси важливого значення набуває така тенденція сучасного українського конституціоналізму, як тенденція його економізації.

Соціальна глобалізація детермінує такі тенденції українського конституціоналізму, як тенденції соціалізації, гуманізації, екологізації та інформатизації.

Конституціоналізм зумовлює зміну акцентів у взаємовідносинах між людиною, громадянським суспільством і державою у бік пріоритету прав людини та розвитку громадянського суспільства. Тому важливого значення набуває тенденція його соціалізації, яка виявляється у соціалізації конституції та конституційного права у цілому. Конституція України закріплює основи суспільного ладу, включаючи його економічну, соціальну та духовно-культурну підсистеми. У Конституції встановлюється, що Україна є соціальною державою (ст. 1 Конституції України). Це виражається у тому, що така держава бере на себе обов'язок піклуватися про людину, про соціальну справедливість, про благополуччя своїх громадян, їх соціальну захищеність. Соціальна держава – це держава, політика якої має пріоритетну соціальну спрямованість, що виражається в обслуговуванні державою громадянського суспільства – асоціації вільних і рівноправних людей та їх асоційованих формувань, у забезпеченні державою прав і свобод людини, їх гарантій, що є умовою формування системи конституціоналізму. Соціогуманітарний зміст і значення спрямованості діяльності такої держави, визнання нею суб'єктивних публічних прав людини і громадянина зумовлюють відповідальність держави перед людиною за свою діяльність. Соціальна політика української держави ґрунтується на конституційних положеннях (див.: ст. 3, 13, 15, 42–49, 53, 54 та ін. Конституції України). Ці положення мають наповнюватися матеріальним змістом у контексті їх реалізації в процесі становлення конституціоналізму. Із соціалізацією пов'язана тенденція гуманізації конституціоналізму, яка характеризує розвиток системи конституціоналізму з позицій «людського вимірювання». Особливого значення ця тенденція набуває в сучасних умовах війни, коли людина потребує особливого захисту від держави.

Однією з найактуальніших проблем сучасності є стан навколишнього природного середовища, пошук гармонії з природою. Деградація навколишнього середовища настільки очевидна, що її не можна ігнорувати. Глобалізація екологічної проблеми детермінує тенденцію екологізації сучасного конституціоналізму. В Україні ця тенденція виявляється передусім у закріпленні на конституційному рівні екологічних прав людини (ст. 50 Конституції України), створенні системи екологічного законодавства, яке спрямоване на регулювання відносин у сфері взаємодії суспільства та природи. Екологічна проблема актуалізується в сучасних умовах війни. Війна спричиняє шкоду не тільки матеріальним об'єктам, а й навколишньому природному середовищу. При цьому шкода від воєнних дій агресора на нашій території, яку вже намагаються приблизно експертно оцінити, не враховує масштабів шкоди довік, яка в довгостроковій перспективі може виявитися набагато масштабнішою, ніж шкода, спричинена матеріальним об'єктам, оскільки вона ставить під загрозу саме фізичне існування людства.

У контексті соціальної глобалізації важливою є тенденція інформатизації українського конституціоналізму. Процес інформатизації держави і суспільства йде і в Україні, хоча і не досяг необхідного рівня, який відповідає світовим стандартам.

Для формування інформаційного суспільства в Україні передусім необхідна відповідна законодавча база, яка ще не створена. Крім того, широкомасштабними завданнями у цьому напрямі є утвердження України як цифрової держави. Цифрова держава – це масштабний цифровий проєкт України, реалізація якого потребує відповідного правового забезпечення. Сучасний етап трансформації України в цифрову державу характеризується наявністю та розвитком: електронних звернень і петицій; електронних довірчих послуг; електронного урядування; електронного правосуддя; запровадження електронних паспортів, електронних документів та електронного документообігу; надання електронних публічних послуг і поступовий перехід усіх державних послуг в online-режим та ін. Однак сучасні політико-правові реалії та євроінтеграційні прагнення України детермінують необхідність подальшої інформатизації вітчизняного соціуму та створення ефективної правової основи трансформації України в цифрову державу. Отже, цифровізація держави та суспільства зумовлює як самостійну тенденцію конституціоналізму його цифровізацію.

Глобалізаційні процеси тривають та, безумовно, сприяють подальшому інтегративному розвитку української держави як повноправного члена світового та, зокрема, європейського співтовариства. Водночас у сучасній юридичній літературі обґрунтовується теза, що «основним ризиком сучасних глобалізаційних процесів є утвердження принципів загальної стандартизації та уніфікації суспільного життя, яке супроводжується втратою національної специфіки й позначається на етиці стосунків між людьми, організаціями і державами». При цьому робиться зауваження, що «в сучасних умовах глобалізації й інтенсивної трансформації цивілізаційних процесів розвитку посилюється тенденція до збереження і захисту права на ідентичність кожного окремого соціуму. Набуття Україною незалежності передбачає формування цілісної громадсько-політичної, самоідентифікованої спільноти, спроможної протистояти внутрішнім і зовнішнім викликам» [11, с. 71]. Думається, що на подолання таких «ризиків», тобто поєднання процесів глобалізації та збереження національної ідентичності, і спрямовані тенденції сучасного українського конституціоналізму, які, з одного боку, кореспондують глобалізаційним напрямам, а з другого – ґрунтуються на національних особливостях українського конституціоналізму. Адже український конституціоналізм має свої «національні» особливості. Концепт «український» означає «націю» (у державницькому сенсі) цього універсального феномена. Конституціоналізм базується на класичних ідеях лібералізму (неолібералізму), універсальних принципах, характерних для всіх демократичних, конституційних, правових, соціальних держав, але водночас ці ідеї та принципи у кожній країні набувають національних особливостей (національного, історичного, політичного, ідеологічного, культурологічного, економічного характеру), зазнають модифікації відповідно до історії, традицій народу, а також специфіки правової системи та політико-правових інститутів держави в конкретних умовах об'єктивної реальності. Таким чином, тенденції розвитку сучасного українського конституціоналізму враховують як «національні» його особливості, так і всі аспекти сучасної геополітичної, цивілізаційної ситуації та напрями економічної, політичної, соціальної та ін. глобалізації.

Наведений перелік тенденцій сучасного конституціоналізму не претендує на завершеність і всебічність. Адже напрями розвитку конституціоналізму як складної політико-правової системи на різних історичних етапах можуть видозмінюватися. Так, сучасний стан війни РФ проти України зумовлює відповідні зміни в системі українського конституціоналізму [див.: 12] та напрями його функціонування в умовах повоєнної відбудови України. Так, бойові дії на території України та наслідки триваючої війни зумовлюють такі ключові виклики, як: руйнування транспортної, медичної, соціальної, комунальної, виробничої інфраструктури та житла, інфраструктури енергетики, зв'язку; труднощі у реалізації державних і регіональних програм соціально-економічного та культурного розвитку, програм охорони довкілля тощо. Все це потребує відповідної відбудови України з метою подальшого розвитку та функціонування системи сучасного українського конституціоналізму.

Висновки. Найважливішими напрямками українського конституціоналізму, які відповідають політичним, економічним і соціальним аспектам глобалізації, є такі: політологізація, інтернаціоналізація, економізація, соціалізація, гуманізація, екологізація, інформатизація та цифровізація.

При цьому тенденції розвитку сучасного українського конституціоналізму кореспондують не тільки аспектам сучасної геополітичної, цивілізаційної ситуації та напрямам економічної, політичної, соціальної та ін. глобалізації, а й відображають «національні» його особливості.

Зазначений перелік тенденцій сучасного конституціоналізму не претендує на завершеність і всебічність *in perpetuum*. Основні напрями розвитку конституціоналізму як складної політико-правової системи на різних етапах розвитку держави і суспільства можуть видозмінюватися, зникати чи доповнюватися новими, адже конституціоналізм – це сучасна політико-правова система, яка завжди на часі.

Список використаних джерел

1. Савчин М. В. Сучасні тенденції конституціоналізму у контексті глобалізації та правового плюралізму: монографія. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2020. 648 с.
2. Бориславська О. М. Європейська модель конституціоналізму: системно-аксіологічний аналіз: монографія. Харків: Право, 2018. 384 с.
3. Шамрай В. Транснаціональний (глобальний) конституціоналізм як об'єктивне явище сучасної правової дійсності. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 7. С. 150–153.
4. Костицький М. В., Бесчастний В. М., Кушакова-Костицька Н. В. Цифровий конституціоналізм: нова парадигма та перспективи розвитку в Україні. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2022. № 2 (24). С. 9–26.
5. Олькіна О. В. Економічний конституціоналізм: структурна характеристика. *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-річчя проголошення незалежності України та 25-річчя прийняття Конституції України): у 2 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Т. 1. С. 268–270.
6. Савчин М. В. Економічний конституціоналізм і Конституційний Суд України. *Юридична наука*. 2012. № 4. С. 32–43.
7. Решетняк Н. Б., Кузьменко О. В. Економічний конституціоналізм як міждисциплінарне вчення. Інтернет-конференції ХНУМГ ім. О. М. Бекетова. 2023. URL: <file:///C:/Users/user/Downloads/1.4>
8. Потапчук Г. Екологічний конституціоналізм: до питання про методологію пізнання (розуміння, визначення та дослідження). *Публічне право*. 2022. № 4 (48). С. 38–53.
9. Крусян А. Р. Сучасний український конституціоналізм: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2010. 560 с.
10. Савчин М. В. Конституційний лад України та економічний конституціоналізм. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 4. С. 96–100.
11. Новосколькова Л. Україна в сучасних глобалізаційних процесах: виклики національній державі. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2020. № 42. С. 70–76. URL: <https://doi.org/10.31861/mhpi2020.42>
12. Крусян А. Р. Сучасний український конституціоналізм в умовах воєнного стану. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління: електронне наукове видання: збірник*. 2022. № 3 (21). Київ: Вид. Ліра-К, 2022. С. 12–22.

References

1. Savchyn M. V. Suchasni tendentsii konstytutsionalizmu u konteksti hlobalizatsii ta pravovoho pliuralizmu: monohrafiia. Kyiv: Vydavnychiy dim «Helvetyka», 2020. 648 s.
2. Boryslavska O. M. Yevropeiska model konstytutsionalizmu: systemno-aksiolohichnyi analiz: monohrafiia. Kharkiv: Pravo, 2018. 384 s.
3. Shamrai V. Transnatsionalnyi (hlobalnyi) konstytutsionalizm yak obiektyvne yavyshe suchasnoi pravovoi diisnosti. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. 2018. № 7. S. 150–153.
4. Kostytskiy M. V., Beschastnyi V. M., Kushakova-Kostytska N. V. Tsyfrovyi konstytutsionalizm: nova paradyhma ta perspektyvy rozvytku v Ukraini. *Filosofski ta metodolohichni problemy prava*. 2022. № 2 (24). S. 9–26.
5. Olkina O. V. Ekonomichnyi konstytutsionalizm: strukturna kharakterystyka. *Nauka ta suspilne zhyttia Ukrainy v epokhu hlobalnykh vyklykiv liudstva u tsyfrovu eru (z nahody 30-richchia proholoshennia nezalezhnosti Ukrainy ta 25-richchia pryiniattia Konstytutsii Ukrainy): u 2 t.: materialy Mizhnar. nauk.-prakt.konf.* Odessa: Vydavnychiy dim «Helvetyka», 2021. T. 1. S. 268–270.
6. Savchyn M. V. Ekonomichnyi konstytutsionalizm i Konstytutsiinyi Sud Ukrainy. *Yurydychna nauka*. 2012. № 4. S. 32–43.
7. Reshetniak N. B., Kuzmenko O. V. Ekonomichnyi konstytutsionalizm yak mizhdystsyplinarne vchennia. Internet-konferentsii KhNUMH im. O. M. Beketova. 2023. URL: <file:///C:/Users/user/Downloads/1.4>

8. Potapchuk H. Ekologichnyi konstytutsionalizm: do pytannia pro metodolohiiu piznannia (rozuminnia, vyznachennia ta doslidzhennia). *Publichne pravo*. 2022. № 4 (48). S. 38–53.
9. Krusian A. R. Suchasnyi ukrainskyi konstytutsionalizm: monohrafiia. Kyiv: Yurinkom Inter, 2010. 560 s.
10. Savchyn M. V. Konstytutsiinyi lad Ukrainy ta ekonomichnyi konstytutsionalizm. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*. 2010. № 4. S. 96–100.
11. Novoskoltseva L. Ukraina v suchasnykh hlobalizatsiinykh protsesakh: vyklyky natsionalnii derzhavi. *Istoryko-politychni problemy suchasnoho svitu*. 2020. № 42. S. 70–76. URL: <https://doi.org/10.31861/mhpi2020.42>
12. Krusian A. R. Suchasnyi ukrainskyi konstytutsionalizm v umovakh voiennoho stanu. *Ekspert: paradyhmy yurydychnykh nauk i derzhavnoho upravlinnia: elektronne naukovye vydannia: zbirnyk*. 2022. № 3 (21). Kyiv: Vyd. Lira-K, 2022. S. 12–22.

Крусян А. Р. Тенденції сучасного українського конституціоналізму в умовах глобалізації

Конституціоналізм є найпрогресивнішою політико-правовою системою, яка змістовно та функціонально пристосована до ефективного розвитку України як демократичної, правової держави, повноправного члена європейського співтовариства, тому теоретично зумовленим і практично необхідним є визначення основних тенденцій розвитку українського конституціоналізму в контексті глобалізаційних викликів сучасного світу.

Найважливішими напрямками українського конституціоналізму, які відповідають політичним, економічним і соціальним аспектам глобалізації, є: політологізація, інтернаціоналізація, економізація, соціалізація, гуманізація, екологізація, інформатизація та цифровізація.

Політологізація конституціоналізму виражається у впливі політичних способів і засобів на конституційно-правові відносини, зокрема, у сфері організації і функціонування державної влади та громадянського суспільства. З цією тенденцією детермінована інтернаціоналізація системи конституціоналізму, яка полягає передусім у зближенні національного конституційного права з міжнародним публічним правом.

Тенденція економізації конституціоналізму означає процес формування і функціонування конституційної, соціально орієнтованої економічної організації сучасного суспільства та держави з метою забезпечення економічної свободи людини. Економічну свободу здатна забезпечити лише така система економічних відносин, яка ґрунтується на принципі економічного різноманіття, що включає визнання різноманіття форм власності, свободу підприємницької діяльності та ефективну економічну систему держави.

Соціалізація, як тенденція конституціоналізму, виявляється у соціалізації конституції та конституційного права у цілому. Це виражається у формуванні та розвитку соціальної держави, політика якої має пріоритетну соціальну спрямованість, що виражається в обслуговуванні державою громадянського суспільства – асоціації вільних і рівноправних людей та їх асоційованих формувань, у забезпеченні державою прав та свобод людини.

Тенденція гуманізації конституціоналізму характеризує розвиток його системи з позицій «людського вимірювання». Актуального значення ця тенденція набуває в сучасних умовах війни, коли людина потребує особливого захисту від держави.

Глобалізація екологічної проблеми детермінує тенденцію екологізації конституціоналізму. В Україні ця тенденція виявляється насамперед у створенні системи екологічного законодавства, яке спрямоване на регулювання відносин у сфері взаємодії суспільства та природи.

Тенденція інформатизації конституціоналізму виявляється у процесах створення інформаційного вітчизняного соціуму та ефективної правової основи трансформації України в цифрову державу. Звідси, цифровізація держави та суспільства зумовлює як самостійну тенденцію конституціоналізму його цифровізацію.

Зазначений перелік тенденцій конституціоналізму не претендує на завершеність і всебічність. Основні напрями його розвитку можуть змінюватися чи доповнюватися новими, адже конституціоналізм – це сучасна політико-правова система, яка завжди на часі.

Ключові слова: конституціоналізм, глобалізація, тенденції розвитку конституціоналізму, політологізація, інтернаціоналізація, економізація, соціалізація, гуманізація, екологізація, інформатизація, цифровізація.

Krusian A. R. Trends in Modern Ukrainian Constitutionalism in the Context of Globalisation

Constitutionalism is the most progressive political and legal system, which is substantively and functionally adapted to the effective development of Ukraine as a democratic, rule-of-law State and a full-fledged member of the European community, and therefore it is theoretically justified and practically necessary to identify the main trends in the development of Ukrainian constitutionalism in the context of globalisation challenges of the modern world.

The most important areas of Ukrainian constitutionalism that correspond to the political, economic and social aspects of globalisation are: political science, internationalisation, economisation, socialisation, humanisation, environmentalisation, informatisation and digitalisation.

The politicalisation of constitutionalism is expressed in the influence of political ways and means on constitutional and legal relations, in particular, in the area of organisation and functioning of the state authorities and civil society. This tendency is associated with the internationalisation of the system of constitutionalism, which is expressed primarily in the convergence of national constitutional law with public international law.

The trend towards the economisation of constitutionalism means the process of formation and functioning of a constitutional, socially oriented economic organisation of modern society and the State with a view to ensuring economic freedom of a person. Economic freedom can only be ensured by a system of economic relations based on the principle of economic diversity, including recognition of the diversity of ownership forms, freedom of entrepreneurship and an effective economic system of the state.

Socialisation, as a trend of constitutionalism, is manifested in the socialisation of the constitution and constitutional law in general. This is reflected in the formation and development of a social state whose policy has a priority social orientation, which is expressed in the state's service to civil society - an association of free and equal people and their associations, in the state's provision of human rights and freedoms.

The trend towards humanisation of constitutionalism characterises the development of its system from the perspective of the «human dimension». This trend is of particular relevance in the current conditions of war, when a person needs special protection from the state.

The globalisation of environmental issues determines the trend towards the greening of constitutionalism. In Ukraine, this trend is manifested, first of all, in the creation of a system of environmental legislation aimed at regulating relations in the field of interaction between society and nature.

The trend towards informatisation of constitutionalism is manifested in the processes of creating an information-based national society and an effective legal framework for Ukraine's transformation into a digital state. Hence, the digitalisation of the State and society determines its digitalisation as an independent trend of constitutionalism.

The above list of constitutionalism trends does not claim to be complete and comprehensive. The main directions of its development may change or be supplemented with new ones, since constitutionalism is a modern political and legal system which is always on time.

Key words: constitutionalism, globalisation, trends in the development of constitutionalism, political science, internationalisation, economisation, socialisation, humanisation, environmentalisation, informatisation, digitalisation.

DOI: 10.33663/2524-017X-2023-14-127-133